

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИДАКТИКИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

THE PECULIARITIES OF A TEACHING DIDACTICS IN THE SYSTEM OF TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Розглядаються особливості викладання дидактики в системі підготовки майбутніх учителів початкової школи на бакалаврському рівні. Зокрема, розкривається сутність понять дидактика як галузь педагогіки, дидактика як навчальна дисципліна, методика викладання дидактики. Основна увага зосереджується на теоретичних та практичних аспектах засвоєння майбутніми вчителями початкової школи змісту навчальної дисципліни «Дидактика», формуванні на його основі практичних умінь та навичок до здійснення педагогічної діяльності в умовах сучасної початкової школи. Висвітлюються особливості побудови курсу «Дидактика» (цілі та завдання курсу, його структура, особливості побудови програми курсу, перелік розділів і тем для вивчення), основні форми та методи аудиторної (лекції, семінарські заняття, мікрорекламування, моделювання педагогічних ситуацій та інше) та позааудиторної (педагогічне спостереження за реальним педагогічним процесом у початковій школі, ознайомлення з педагогічною та методичною літературою, вивчення передового педагогічного досвіду тощо) роботи студентів. З урахуванням особливостей вивчення курсу «Дидактика» в системі підготовки майбутніх учителів початкової школи на бакалаврському рівні запропоновано модель підготовки викладача педагогіки на магістерському рівні, здатного до проведення не тільки педагогічної діяльності в початковій школі, але й до викладацької діяльності в закладах вищої педагогічної освіти. Ефективність реалізації запропонованої моделі залежить від комплексу педагогічних умов: організаційно-методичної підготовки майбутніх викладачів педагогіки до викладання дидактики, спрямування змісту методики викладання дидактики на формування системи теоретичних знань із дидактики та практичних умінь та навичок їх використання у викладацькій діяльності, розвиток професійної компетентності шляхом використання навчально-професійних завдань та інтерактивних методів викладання, організація рефлексивної діяльності магістрантів щодо процесу й результату власної викладацької діяльності в період проходження асистентської практики.

Ключові слова: дидактика як галузь педагогіки, дидактика як навчальна дисципліна,

підготовка вчителя початкової школи, методика викладання дидактики.

The article considers the peculiarities of teaching didactics in the system of training future primary school teachers at the bachelor's level. In particular, the essence of the concepts of didactics as a branch of pedagogy, didactics as a discipline, primary school teacher training, methods of teaching didactics is revealed. The main attention is focused on theoretical and practical aspects of mastering the content of the discipline "Didactics" by future primary school teachers, formation on its basis of practical skills and abilities to carry out pedagogical activity in the conditions of modern primary school. Features of the course "Didactics" are covered: goals and objectives of the course, its structure, features of the course program, list of sections and topics for study, basic forms and methods of classroom (lectures, seminars, micro-teaching, modelling of pedagogical situations, etc.) and extracurricular work of students such as pedagogical observation of the real pedagogical process in a primary school, acquaintance with pedagogical and methodical literature, study of advanced pedagogical experience, etc. Taking into account the peculiarities of studying the course "Didactics" in the system of training future primary school teachers at the bachelor's level, a model of teacher training at the master's level is proposed. Who will be able to implement pedagogical activities not only in primary school, but will be able to carry out teaching activities in institutions of higher pedagogical education. The effectiveness of the proposed model depends on a set of pedagogical conditions: organizational and methodological training of future teachers of pedagogy to teach didactics, directing the content of the methodology of teaching didactics to the formation of a system of theoretical knowledge of didactics and practical skills and abilities to use them in teaching, development of professional competence through the use of educational and professional tasks and interactive teaching methods, organization of reflective activity of undergraduates on the process and result of their own teaching activities during the period of assistant practice.

Key words: didactics as a branch of pedagogy, didactics as an academic discipline, training of a primary school teacher, method of teaching didactics.

УДК 37.026 (078)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/26.4>

Фізеші О.Й.,
докт. пед. наук, професор,
професор кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді. Розвиток вищої освіти в Україні спрямовано на забезпечення якісної підготовки висококваліфікованих фахівців відповідно до вимог держави, суспільства, потреб і здібностей особистості, яка навчається. Перед сучасними закладами вищої освіти стоїть завдання підготовки педагогів для роботи в умовах вирішення завдань модернізації української системи освіти, формування компетентного, відповідального, конкурентоспроможного

й висококультурного педагога, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Сьогодні вноситься корективи в розробку стандартів вищої освіти, які базуються на компетентнісному підході та враховують європейський досвід у розробці вимог та критеріїв, що висуваються до майбутніх фахівців. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема підготовки викладачів, зокрема викладачів педагогічних дисциплін у закладах вищої педагогічної

освіти. З метою забезпечення якості вищої освіти та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство схвалено Концепцію організації підготовки магістрів в Україні (2010), згідно з якою їх підготовка здійснюється за спеціальностями та освітніми програмами. Кваліфікований викладач педагогічних дисциплін повинен оволодіти комплексом теоретичних знань і практичного педагогічного досвіду задля забезпечення високого рівня професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Методика викладання педагогіки, – зазначають О. Дубасенюк і О. Антонова, – сьогодні поки що не являє собою єдиної усталеної системи. Її формування відбувається у процесі оформлення педагогіки як навчального предмета» [2, с. 7]. Водночас сучасна педагогічна теорія збагачена низкою наукових та навчально-методичних праць, зміст яких присвячений проблемам педагогіки вищої школи (Л. Артемова, С. Вітвицька, В. Гладуш, Г. Лисенко, В. Луговий, О. Пехота та інші), методики викладання у вищій школі (О. Антонова, О. Дубасенюк, В. Каплінський, Н. Мачинська, В. Нагаєв тощо), підготовки викладачів для закладів вищої освіти (Н. Батечко, В. Бондар, О. Гура, О. Огієнко, Л. Хоружа, Г. Яворська та інші) тощо. В контексті нашого дослідження важливими є праці навчально-методичного характеру «Основи педагогіки вищої школи» (2006) [1] та «Методика викладання педагогіки» (2012) [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У системі підготовки вчителя початкової школи на бакалаврському рівні важливе місце посідає цикл педагогічних дисциплін, вивчення яких передбачає забезпечення теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів, формування здатності до творчої та інноваційної діяльності тощо. Необхідно зауважити, що на початку ХХІ ст. переважна більшість вищих закладів педагогічної освіти, які готують майбутніх учителів початкової школи, перейшли на диференційоване викладання навчальної дисципліни «Педагогіка» в розрізі її розділів як окремих навчальних дисциплін – «Основи педагогіки», «Дидактика», «Теорія та методика виховання», «Школознавство/Соціально-педагогічні основи управління освітою», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності/творчості» [8]. Ці зміни зумовлюють необхідність перегляду підходів, цілей та завдань, змісту, форм та методів їх викладання в умовах бакалаврату і, відповідно, – необхідність перегляду особливостей підготовки викладачів педагогіки в умовах магістратури, які здійснюватимуть викладання цих навчальних дисциплін.

Мета статті. Мета статті – обґрунтувати особливості викладання дидактики в системі підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Педагогіка як наука складається із чотирьох розділів, які вирізняються своїм об'єктом та предметом вивчення. Особливе змістове й функціональне навантаження в системі підготовки майбутнього вчителя початкової школи, на наше переконання, лежить на розділі «Дидактика», що вивчає теорію освіти та навчання і, традиційно, знайомить студентів із поняттями «зміст освіти», «принципи та закономірності навчання», «методи навчання», «форми навчання» та інше. Зважаючи на широкий спектр наукових понять, категорій, які вивчає дидактика, цілком умотивованим є виокремлення дидактики в окрему навчальну дисципліну, котра належить до нормативних дисциплін [8] і, як правило, вивчається на другому курсі бакалаврського рівня [7]. Дидактика як загальна теорія освіти та навчання розглядає загальні положення й закономірності, що властиві навчанню всіх предметів; водночас ці закономірності відображаються в методиках викладання конкретних навчальних дисциплін. Зважаючи на зв'язок дидактики як науки з методикою навчання, то вивчення навчальної дисципліни «Дидактика» передує вивченню навчальних дисциплін, спрямованих на опанування майбутніми вчителями початкової школи предметними методиками (наприклад: «Методика навчання української мови з каліграфією», «Методика навчання освітньої галузі “Математика”», «Методика навчання освітньої галузі “Природознавство”» тощо), та проходженню педагогічної практики [7]. З урахуванням компетентнісного підходу, вивчення «Дидактики» передбачає:

1) оволодіння майбутніми вчителями початкової школи знаннями про предмет, основні поняття дидактики, сучасні тенденції в освіті; зміст освіти та його структурні компоненти; особливості процесу навчання, його закономірності та принципи; методи та організаційні форми навчання, їх класифікацію та характеристики; види, форми та методи діагностики результатів навчання;

2) формування здатності до організації й керівництва різними видами навчально-пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку; застосувати відповідно до умов навчального процесу різні методи навчання, прийоми їх застосування та засоби навчання; уміти формувати позитивну мотивацію до пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку, здатності до самонавчання та продовження професійного розвитку тощо. Набуття фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи здійснюється шляхом опанування змісту основних тем із дисципліни «Дидактика», серед яких: «Дидактика як наукова галузь», «Сутність процесу навчання», «Закономірності та принципи навчання», «Зміст освіти», «Методи навчання», «Форми організації навчання», «Діагностика навчання». Звичайно, що формулювання

Рис. 1. Модель підготовки магістрів до викладання дидактики в закладах вищої педагогічної освіти

тем може дещо відрізнятись залежно від розробників навчальних та робочих програм із дисципліни «Дидактика», проте логічна послідовність та взаємопов'язаність їх вивчення зберігається, про що зокрема й засвідчують підручники з педагогіки, а також із дидактики (А. Кузьмінський [3], І. Малафійк [4], Н. Мойсеюк [5], О. Савченко [9] та інші).

Важливою умовою опанування студентами навчального курсу з «Дидактики» є виклад змісту навчального матеріалу висококваліфікованим педагогом-викладачем, здатним розв'язувати складні завдання в галузі початкової освіти та вищої школи, який володіє знаннями особливостей освітнього процесу в початковій школі та закладах вищої освіти, вміннями організувати та здійснювати процеси навчання та викладання з урахуванням сучасних методик та технологій його реалізації, методами організації науково-дослідницької та творчо-пошукової діяльності майбутнього фахівця [6]. Саме із цією метою на магістерському рівні підготовки за спеціальністю 013 «Початкова освіта» впроваджено вивчення навчальної дисципліни «Дидактика з методикою викладання у вищій школі», яка носить дуальний характер: з одного боку, має на меті систематизувати, розширити та поглибити знання магістрантів із дидактики (а особливо це стосується магістрантів, які вступають на навчання за програмою перехресного вступу); а з іншого боку – вивчає особливості методики викладання курсу «Дидактика» у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої педагогічної освіти.

З урахуванням особливостей вивчення курсу «Дидактика» в системі підготовки майбутніх учителів початкової школи на бакалаврському рівні нами запропоновано модель (рис. 1) підготовки викладача дидактики на магістерському рівні, здатного не тільки до провадження педагогічної діяльності в початковій школі, але й до викладацької діяльності в закладах вищої педагогічної освіти. Розроблена модель містить три компоненти: когнітивний (знання основних понять, категорій дидактики, методики викладання дидактики), ціннісний (зацікавлення дисципліною, яка викладається, здатність до співпраці, повага до особистості студента) та діяльнісний (педагогічна та асистентська практика, володіння педагогічним інструментарієм тощо).

У процесі підготовки до викладання «Дидактики» нами застосовується поєднання традиційних та інноваційних форм і методів аудиторної (лекції, семінарські заняття, мікровикладання, моделювання педагогічних ситуацій та інше) та позааудиторної (педагогічне спостереження за реальним педагогічним процесом у початковій школі, ознайомлення з педагогічною та методичною літературою, вивчення передового педагогічного досвіду тощо) роботи студентів.

Зважаючи на інтенсифікацію процесів глобалізації в освітній сфері, вважаємо за доцільне введення

у зміст підготовки майбутніх викладачів дидактики елементів історії педагогіки та компаративної педагогіки, що дозволить у процесі засвоєння дидактики майбутніми вчителями початкової школи відстежувати генезу становлення дидактики (змісту освіти, методів та форм організації навчання) та порівнювати освітні процеси вітчизняної початкової школи з освітніми процесами інших країн.

Висновки. На підставі спостереження та безпосередньої участі у процесі засвоєння магістрантами навчальної дисципліни «Дидактика з методикою викладання у вищій школі» нами визначено, що ефективність реалізації запропонованої моделі залежить від комплексу педагогічних умов: організаційно-методичної підготовки майбутніх викладачів педагогіки до викладання дидактики, спрямування змісту методики викладання дидактики на формування системи теоретичних знань із дидактики та практичних умінь та навичок їх використовувати у викладацькій діяльності, розвиток професійної компетентності шляхом використання навчально-професійних завдань та інтерактивних методів викладання, організація рефлексивної діяльності магістрантів щодо процесу й результату власної викладацької діяльності в період проходження асистентської практики. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є вивчення особливостей викладання інших розділів педагогіки як окремих навчальних дисциплін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
2. Дубасенюк О., Антонова О. Методика викладання педагогіки : навчальний посібник: Вид. 2-ге, доп. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 375 с.
3. Кузьмінський А. Педагогіка : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Знання Прес, 2008. 448 с.
4. Малафійк І. Дидактика : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005. 397 с.
5. Мойсеюк Н. Педагогіка : навчальний посібник. 5-тє вид., доповн. і переробл. Київ : ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика», 2007. 670 с.
6. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка». Мукачєво : Мукачєвський державний університет, 2017. URL: https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/01-Освіта_Педагогіка_013-Початкова-освіта.pdf.
7. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка». Мукачєво : Мукачєвський державний університет, 2017. URL: https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/01-Освіта_Педагогіка_013-Початкова-освіта.pdf.
8. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра (в частині розподілу загального навчального часу за циклами підготовки, переліку та обсягу нормативних дисциплін). Галузь 0101 Педагогічна освіта. Напрямок підготовки 6.010102 Початкова освіта. Київ, 2012.
9. Савченко О. Дидактика початкової освіти : підручник для вищих навчальних закладів. 2-е вид. Київ : Грамота, 2013. 504 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>